

„AZ ÚR BEVONUL SZENTÉLYÉBE!” KORTÁRS RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOMÉPÍTÉSZET A LITURGIA TÜKRÉBEN

Vajon lehet-e napjainkban egy igényes, tudományos munka egy láthatatlan dialógus alapja vagy generátora? Egy olyan párbeszédé, ami liturgikusok, építészek, egyházi személyek és a hívek között zajlik. Vagyis e könyv a különféle képzettségű, de hasonló érdeklődésű emberek egy nyelven való kommunikációjának fundamentuma is lehet kortárs templomépítészeti kérdésekben. Alapvetően szakkönyv, témájában aktuális, nyelvezetében, a szerző végzettsége ellenére, nem csak az építészekhez szól. Tudományos megalapozottságában rendkívül magabiztos és igencsak hiánypótló. Számptalan kérdést új megvilágításba helyez a II. vatikáni zsinatról, annak hatásairól, amelyeket sokszor félreértelmezések születtek, s melyeket társadalmi konszenzuson alapulva elfogadtak/elfogadtunk. A szerző sokszor bátor és merész állításai elgondolkodtatóak. Alaphozzáállása, hogy ötvözi a funkcionális – építészeti szemléletből adódó megfigyeléseit, tapasztalatait – és a liturgiai szempontokat, melyeket gazdag szakirodalmi háttérre is alapoz, s ez nagy erénye e könyvnek.

A hagyományok, a funkcionalitás, a liturgia és önmagában már a kortárs római katolikus templomépítészet kutatása, értő és kritikus hozzáállása a könyv alapjául szolgáló, a szerző által 2014-ben megvédett doktori disszertáció óta mit sem veszített aktualitásából. Sőt, jelen élethelyzetünkben még inkább szükséges a katolikus templomterek újragondolása is, hiszen egyre több szempontnak kell megfelelni, melyek kihívások elé állítják a tervezőket, s magát az egyházat is. Jó példák azonban akadtak s akadnak is, a monasztikus rendek zászlóshajó szerepe rendkívül izgalmas, és sokakat megihletett. A templomépítészet az egyházművészet részeként alapvetően funkcionális hozzáállást követelt, s sok esetben alkalmazott művészetként tekintettek rá. A 20. században azonban azt láthatjuk, hogy a pápák szerepe az egyházművészeti kérdésekben is uralkodó, és sokszor meghatározza a templomépítészet irányait is, melyek hol felerősödnek, hol elhalkulnak. Nincsen másként ez a *communio* és *devotio* térrel sem, hiszen hol a közösségi szempontok erősödtek fel, hol pedig az Isten felé fordulás, az istenimádat, mely a templom terét is szükségyszerűen alakítja. Míg az előbbire a II. vatikáni zsinat tere, az utóbbira a tridentin liturgia tere reagál. „A II. Vatikáni Zsinatot követő évtizedekhez képest kétségtelenül megnövekedett az igény a hagyományos istentiszteleti formák iránt, amelyek a liturgikus reform *communio*-hitvallása helyett az istentisztelet áldozati jellegét hangsúlyozta” – írja bevezetőjében a szerző. Ma már nem újdonság, hogy az „új rítus” szerinti átalakítások olykor durva és nem odaillő beavatkozást hoztak létre

történeti templomépületeken, műemlékeken, pedig ezek elkerülhetők lettek volna. A kérdés, hogy létezik-e olyan tér, illetve modell, ami e két tértípust ötvözni tudja, s egymás mellett megférhet-e a két típusú liturgia? Ahogyan a szerző fogalmaz: „Az egyházi építészet egyik legnagyobb kihívása ezért egy olyan templommodell kidolgozása, amely mind a zsinat előtti, mind a zsinat utáni térhasználatnak megfelel. Ideáltervünk nincs, és kétséges, hogy szükség van-e rá.” Sok egyéb szempont mellett, leegyszerűsítve az egyik kardinális kérdés a hosszanti és a centrális templomtér egybeolvasztása, melyre kitűnő példákat, kísérleteket találunk. E kérdésben Rudolf Schwarz ikonikus személyét a szerző is számos ponton megkerülhetetlennek érzi. A liturgiára, a térhasználatra, a pápai rendelkezésekre és a zsinati dokumentumok elemzésére szorítókozó szakasz végén a szerző egy rövid sorvezető segítségével összegzi a római katolikus templomépítészet ún. „minimumkövetelményeit”, melyek funkcionális szempontokat követnek. Ígéretes alapja lehet ez a napjaink templomépítészetében zajló látszólagos szabadságnak, rendezetlenségnek.

Ezt követően részletgazdag építészeti és liturgiai szempontú elemzéseket olvashatunk csokorba rendezve, ahol a nemzetközi példák mellett hazai kortárs római katolikus templomépítészetünk legjava is megtalálja helyét. Igazán izgalmas, ahogyan a szerző a hazai példákat kezeli, hiszen kísérletet tesz egyfajta nemzetközi kontextusba helyezésre is, s megpróbálja lekövetni a nemzetközi példák és tendenciák hazai lenyomatait, oly módon, hogy közben igyekszik párhuzamot vonni. A térhasználat és a liturgia szempontjai szerint egyfajta csoportosításra tesz kísérletet a *versus Deum* és *versus populum* irányai mentén, s vizsgálja azon tereket, ahol mindkét rítus hierarchia nélkül folytatható. Végül három olyan jelentős, az elemzés fő szempontjainak megfeleltethető épület kritikai értékelését olvashatjuk, amelyek önálló irányokat jelölnek a kortárs katolikus templomépítészetben. Hogy miért nehéz „JÓ” kortárs katolikus templomot tervezni, amely maradéktalanul megfelel az egyházi elvárásoknak, a liturgia szabályrendszerének és esztétikai értelemben is művészeti értéket hordoz? Talán erre is találhatunk választ e könyv sorai között: „A kortárs katolikus templomépítészet interdiszciplináris terület, a liturgia és az építészet közös mezsgyéje. A templomépítészet az istentisztelet megértésének és megismerésének eszköze, amely közvetíti az egyház tanítását, és teret ad az alkotói szabadságnak is. A liturgikus tér programja nem vezethető le holt előírásokból: az egyház kultuszának mind mélyebb megértését az elvonttól a fizikai térig a templomépítészet segíti. Különösen egy olyan korban kell ezt szem előtt tartani, amelynek útkeresése az istentiszteletet sem hagyta érintetlenül.”

(Katona Vilmos: „Az Úr bevonul szentélyébe”: Kortárs római katolikus templomépítészet a liturgia tükrében. Budapest: Szent István Társulat, 2020)

Hajós-Baku Eszter

PhD, művészettörténész, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építésztechnológiai Kar